

O tradici úcty a neúcty ke sv. Vintřii

Když by se mne někdo před dvaceti lety zeptal na to, jak bude vypadat tradice úcty ke sv. Vintřii na počátku 21. století, mě prorokování by líčilo zřejmě velmi pesimistické obrazy. Vycházel bych z evidentních skutečností té doby: Místa spjatá s Vintřem na Šumavě nebyla tenkrát vůbec přístupná veřejnosti. Už na počátku 50. let je pohltit rozsáhlý výcvikový prostor. Světčova kaple pod Vintřovou skalou byla v té době už dávno v rozvalinách. Zubožený a vydrancovaný kostel sv. Vintře v Dobré Vodě u Hartmanic využívali vojáci jako příležitostné skladiště pro cokoliv včetně střeleckých terčů. Vážně poškozená byla také kaple nad Vintřovou studánkou, jeden čas jí chyběla dokonce celá střecha. Nedaleký románsko-gotický kostel sv. Mořice na Mouřenci u Annína tenkrát už přes dvacet let nesloužil bohoslužbě. Byl tragickou ukázkou nezájmu komunistického státu i tehdejší církve o kulturní památky. Opakovaně a téměř pravidelně se stával terčem ničitelských výpadů vandalů z blízka i daleka, a tak se postupně měnil v ruinu. Vyslovit přání putovat po Vintřově stezce do Bavor mohlo být považováno za nebezpečný vtíp nebo protistátní provokaci. Jevit zájem o cizáka – Němce Vintře (opatřeného nálepkou zárdce, ukazujícího cestu německým hordám do české země) bylo chováním značně podezřelým a v podstatě zcela nepřipustným v kraji označovaném jako „Pevná hráz socialismu a míru“. Ostatně proč se šířit o mnichu a poustevníku, božím muži, ve státě, který měl ateismus a likvidaci náboženského života jako důležitou součást své politiky? Také obecné povědomí o našem šumavském světcu bylo mizivé. Pokud nějaká stopa povědomí v myslech přece jen byla, nesla se většinou ve znamení údajné zrady „proradného poustevníka“. Ačkoliv by se to před dvaceti lety zdálo nezřízeně fantastické, setkáváme se dnes v turistickém a poutním místě sv. Vintře v obnovené Dobré Vodě na vintřovské konferenci, putujeme svobodně – Češi a Němci – ke skále, kapli a kostelu sv. Vintře, naše modlitby a přání povzbuzují unikátní umělecká díla ze skla od Vladimíry Tesařové. Tomuto kraji se postupně vrací jeho kulturní a duchovní tvář, jistě nová ve výrazu.

Vážení přátelé, dovoďte mi krátké připomenutí některých pozoruhodných momentů či reálií ze staré i nové historie úcty, případně neúcty ke sv. Vintřii a také několik poznámek k možností rozvíjení této vintřovské tradice a odkazu v přítomnosti a budoucnosti.

Vintř–Gunther nejen pro svůj původ a mocné příbuzenstvo, ale především pro své činy a přátelský poměr k českému prostředí požíval u nás v Čechách značné úcty už za svého života. Pro velikost autority Vintře byla důležitá i skutečnost, že Vintř, zřejmě značně charismatická osobnost, měl řadu následovníků a žáků. Sám by sotva kolonizoval rozsáhlé pralesní území kolem Rinchnachu, sám by jistě nevybudoval mezinárodní cestu z Podunají přes Dobrou Vodu ku Praze a Břevnovu. Vychoval si následovníky i pro své misijní dílo. V této souvislosti nás fascinuje zpráva Hamburských análů o tom, že v roce 1050 dva mniši ze Šumavy kázali slovo boží přímo v centru lutického pohanství – městě Retře a že pak za to po hrozném mučení utrpěli smrt. Je mimo pochybnost, že by to mohl být někdo jiný než žáci Vintřovi. V Čechách se zdůrazňovalo Vintřovo úzké přátelství s domácím panovnickým dvorem. To, že se Vintř v Říši zasloužil o omilostnění zde vězněného Oldřicha, je známým historickým faktem. Knížeti Břetislavovi byl prý Vintř kmotrem i důvěrným rádcem. Gunther – Vintř se značně zasloužil o rozvoj kontaktů mezi kláštery v Niederaltaichu a v Břevnově. Na Vintřův popud se prý už ve 30. letech 11. století stal mnich Meginhart (Menhart) z Niederaltaichu v Břevnově opatem. Právě tento Meginhart vybudoval kamenný břevnovský klášter, jak dokládá kronika Mnicha sázavského. Zprávy o Vintřii – diplomatovi jsou tradiční součástí přehledů českých a německých dějin první poloviny 11. století.

Význam Vintíře pro české prostředí, zvláště pro Břevnov, dokládá výmluvně i jeho pohřbení v tomto klášteře. (Kosmova Kronika česká uvádí, že to bylo před oltářem svatého Štěpána, prvomučedníka.) Jak vyplývá z nejnovějšího archeologického průzkumu Petra Sommera i studia písemných pramenů, Vintíř byl v Břevnově pohřben na čestném místě, kterým byl východní závěr jižní lodi klášterního kostela. Silící snahy o prosazení vintířovského kultu, doložené odpustkovými listinami, zprávami o zázracích a poutích k Vintířovu hrobu, vedly k přestavbě východní části jižní lodi baziliky v polovině 13. století. Přestavba s plnou vážností respektovala význam a posvátnost místa Vintířova hrobu. Proto nebyl hrob přemístěn, ale vznikla nad ním zvláštní kaple, podobná kryptě. Složitě stavební řešení z poloviny 13. století nelze zdůvodnit jinak, než že je výsledkem úcty ke světcovu hrobu. Výborný příklad (jakousi paralelu) v tomto smyslu poskytuje hrob knížete sv. Václava ve Svatovítské katedrále. Úcta k poustevníkovým ostatkům v Břevnově stále rostla. Přesto, že Vintířův kult nebyl ani ve 13. století církevně potvrzen, přicházelo do Břevnova obrovské množství poutníků z Čech, Duryňska, Bavorska, Rakouska, Uher i dalších zemí poklonit se Vintířovu hrobu. Důležitá je i skutečnost, že dokonce sám král Přemysl Otakar II. se u papeže Alexandra IV. zasazoval o Vintířovo svatořečení, ale kanonizační proces nebyl tenkrát doveden do konce, snad i pro předčasnou smrt královu na Moravském poli. Podle pramenů ze 14. století se Vintířův kult v Břevnově i nadále rozvíjel, Vintířova hrobní kaple byla veřejně přístupná a údajně se zde dály četné zázraky. Prerušeni vintířovské úcty přinesla až doba husitských válek.

Až donedávna se tvrdilo, že kult sv. Vintíře v Dobré Vodě u Hartmanic a okolí nesla až barokní tradice. Nedávný archeologický průzkum v prostoru presbytáře Vintířova chrámu (v souvislosti se záměrem umístění poměrně těžkého skleněného oltářního retabula) však naznačuje, že původní – první svatyně zde mohla stát už v dobách značně časných, ne příliš vzdálených samotnému Vintíři či jeho žákům. V souvislosti s Dobrou Vodou se snad málo připomíná, že už před rokem 1618 zde trávil svá poslední léta významný příslušník řádu maltézských rytířů Jiří Čejka z Olbramovic. Žil v Dobré Vodě v osamění jako poustevník podle Vintířova příkladu. K uctění Vintíře zde dal vystavět kamennou kapli, na kterou později navázal dnešní kostel. Poutnický a také lázeňský ruch v Dobré Vodě kulminoval v 17. a 18. století. Sláva poutního místa upadla téměř do zapomnění na přelomu 19. a 20. století. O obnovu tradic sv. Vintíře v Dobré Vodě se ve 20. letech 20. století významně zasloužil místní farář Pius Gockner. Smrtonosné rány nejen vintířovské tradici, ale vůbec křesťanským památkám na Šumavě zasazovala doba vlády komunistů. Vintířova kaple na Březníku (pod Vintířovou skalou) následovala osud jiných šumavských svatyní – jako kostela v Knížecích Pláních, Hauswaldské poutní kaple u Srní, kostelů v Prášilech, Zhůří–Haidlu pod Javornou, Hůrce a dalších. Odstřelení Vintířovy kaple na Březníku nebyl jen prostý vandalský čin. Několik let po konci 2. světové války se tu vymazávala památka na německého (tedy nepřátelského) svatého. Ředitel kašperskohorského muzea, učitel Emanuel Bouška, zachraňuje pro muzeum tenkrát z ohroženého kostela v Dobré Vodě starodávnou milostnou sochu sv. Vintíře hned po tom, co se Dobrá Voda stala na počátku 50. let součástí rozsáhlého vojenského výcvikového prostoru. Pod světcovou sochou pak v muzejní instalaci visela popiska vysvětlující mimo jiné, že „Vintíř byl v dějinách naší země prvním známým diverzantem“.

Za éry komunistů Vintíř nevypadl zcela z obecného povědomí. Vintíř–Gunther je jednou z hlavních postav divadelní hry věhlasného básníka a dramatika Františka Hrubína Oldřich a Božena aneb Krvavé spiknutí v Čechách, která vznikla ve 2. polovině 60. let a uvedlo ji například Vinohradské divadlo v Praze. Jak se ostatně dá očekávat, Gunther v této hře je figura veskrze záporná, pletichář, který ve jménu křesťanských ideálů páše na českém knížecím dvoře ty nejhorší podrazy. Gunther–Vintíř jako vyslanec německého císaře, záměrně a z pozadí podně-

uje situace, které mají buď strhnout české knížectví pod německý vliv, anebo je oslabit. Gunther tak stojí za pokusem o vraždu Oldřicha, zasívá nesváry mezi knížecími bratry a především chce zabránit tomu, aby se Oldřichovi narodil syn – dědic z české matky. V pozdních 80. letech si obdivuhodně na Vintřě vzpomněli (a to snad bez zlého úmyslu) zřizovatelé nového hartmanického hotelu a pojmenovali ho VINTŘÍŘ. A ještě něco z novější doby: Asi už 10 let je na náš potravinařský trh dodáván jemný tavený sýr s názvem VINTŘÍŘ. Je vyráběn ovšem na Slovensku.

Zcela zásadní obrat pro život společnosti i církve u nás znamenaly změny, které přinesl rok 1989. Díky těmto změnám začala opět žít (jako kulturní a poutní místo) naše Dobrá Voda. Nadějným startem v tomto ohledu byla rekonstrukce (prakticky znovuvýstavba) a slavnostní vysvěcení kaple sv. Vintřě pod Vintřívou skalou na vrchu Březníku v říjnu 1992. K této aktivitě se spojily Spolek sv. Vintřě z bavorské partnerské obce Rinchnach a město Hartmanice. Další významnou skutečnost znamenala obnova Vintřívova kostela v Dobré Vodě a slavnost k 950. výročí světcovy smrti v říjnu 1995. Slavnost vrcholila slavnostní pontifikální mší svatou 8. října, kterou se nerozpakují označit za největší církevní událost v novodobých dějinách Šumavy. Výjimečnost bohoslužby podtrhla účast velkého počtu duchovních a vysokých církevních hodnostářů z Čech a Bavorska. Pro zajímavost jmenuji hodnosti nejvyšší: tehdejší diecézní biskup dr. Antonín Liška, plzeňský biskup František Radkovský, pasovský biskup dr. Franz Xaver Eder, zástupce správy řízenské diecéze prelát Georg Stupf, opat Jungclaussen a prior dr. Voss z Niederaltaichu atd. Vzhledem k obrovskému množství poutníků musela být bohoslužba přenášena ven rozhlasovým zařízením. Součástí vintřívovských oslav roku 1995 byly přednáškové a koncertní akce a také uměleckohistorická výstava Sv. Vintříř, sv. Prokop a poustevnictví v Čechách v Muzeu Šumavy v Sušici, ke které vyšla doprovodná publikace. Samostatné pojednání by si zasloužila zcela nová historie unikátního dobrovodského skleněného oltáře a křížové cesty autorky Vladimíry Tesařové. Zvláště pozoruhodný je ikonografický program oltáře navazující na Vintřívův odkaz a myšlenky evropské křesťanské sounáležitosti.

Také nová turistická Vintřívova stezka z Niederaltaichu přes Dobrou Vodu do pražského Břevnova je současným naplňováním ideálů sv. Vintřě.

Čím nás dnes, přes propast jednoho tisíciletí, oslovuje příklad poustevníka sv. Vintřě? Jako důležitý moment v jeho životě vidím jeho evropanství. Vintřě neshledáváme jen jako světce německého – durynského či bavorského, českého – břevnovského, moravského – rajhradského nebo i uherského atd. Navzdory některým řeholním doporučením setrvání na jednom místě Vintříř je všude, kde je ho zapotřebí. Jeho cesty křížují prostor tehdejší střední Evropy. Jmenujme si některá místa jeho pobytů: rodné Duryňsko, Řezno, Praha a také Řím, kláštery Göllingen, Hersfeld, Niederaltaich, Rinchnach, Břevnov, Bakonybél v Uhrách, místa na Šumavě a v Pootaví, severní Čechy, oblasti Slovanů (Luticů) v Polabí, Morava, Uhry... Vintříř svým příkladem ukazuje potřebu i nutnost komunikace a komunikací mezi lidmi. Také jeho nejznámějším dílem je cesta z Bavor do Čech. Její význam byl především misijní, byla to cesta evangelia, cesta ke zprostředkování křesťanských duchovních hodnot. Byla to cesta spojující lidi dvou národů. Vintříř po ní putoval také proto, aby uměním své diplomacie smířoval Čechy s Němci a naopak. Budování cest mezi lidmi a národy je třeba s naléhavostí i dnes. Na téma xenofobie se mluví dnes často. Budování cest a mostů mezi lidmi je třeba proto i na malé distance – v rodině, na pracovišti, v ulici, v obci... Lidé se vydávají na pouť, aby byli blíže Bohu i sobě navzájem. Kéž se ještě lépe otvírá naše Dobrá Voda poutníkům z daleké a blízké ciziny i domácím. Kéž tyto poutě na Šumavě vnímáme především jako příležitost k setkání a ke společnému slavení! Kéž také umíme být zde na Šumavě dobrými hostiteli po příkladu Vintřívova řádu benediktinů! (Podle Regulí sv. Benedikta měl být každý host přijímán tak, jako by přišel sám Kristus.) Z našich cest je třeba odstranit ještě poslední zátarasy, jako jsou národnostní a rasové předsudky

nebo jazykové bariéry. Kéž se nám daří vytvářet z Dobré Vody důstojné místo pro výměnu duchovních a kulturních hodnot a statků! Bylo by dobré, kdybychom si lépe všimli, že Vintířovy cesty vedou dál než jen do Bavorska, vedou totiž napříč Evropou. V této souvislosti bych rád připomněl, že v roce 1998 obnovil svou činnost Vintířem založený uherský klášter Bakonybél. Zatím zde působí tři benediktini, kteří sem přišli z kláštera Panonhalma. Je to další podnět pro pozvání k setkáním v Dobré Vodě, případně pro putování po evropských stopách Vintíře–Gunthera. Na tomto místě lze vzpomenout už tradiční kontakty s Niederaltaichem, farností a obcí Rinchnach i nově navázaný kontakt s moravským Rajhradem. Svůj zájem o Dobrou Vodu signalizují i lidé z Duryňska, sdružení ve společnosti pro obnovu architektonické památky – bývalého kláštera v Göllingen. Na možné úzké spojení Dobrá Voda–Břevnov myslel už v letech krátce po 2. světové válce opat (pozdější arcipat) břevnovský Anastáz Opasek.

Velkou inspiraci pro ekumenická setkání máme právě v novodobých aktivitách Vintířova mateřského kláštera v Niederaltaichu. Totiž v době po 2. světové válce v Niederaltaichu podle záměrů papeže Pia XI. někteří benediktini přijímají východní – byzantský ritus a žijí v duchu východní mnišské tradice. Podle příkladu sv. Vintíře tak vytvářejí duchovní most na východ. Plány působení Niederaltaichu ve východní Evropě však zabrzdil vznik železné opony. V Niederaltaichu, jak známo, je tzv. byzantské děkanství, byzantský chrám a kaple. Kromě toho se v Niederaltaichu vytvářejí kontakty i s jinými církvemi, zejména evangelickými. Pravidelně se zde setkávají s benediktiny také zástupci naší Československé církve husitské. V roce 1965 tu vznikl tzv. Ekumenický institut. V oficiálních církevních dokumentech se uvádí, že Niederaltaich se v nové době stal jedním z důležitých pilířů ekumenického hnutí v Německu. Ekumenické hnutí v naší českobudějovické diecézi téměř neexistuje. Ale proč by nemohlo začít nějakou akcí třeba zrovna v Dobré Vodě ve spolupráci s klášterem v Niederaltaichu? (Docela reálně se jeví realizace byzantské liturgie z Niederaltaichu s aktivním podílem našich řeckých a římských katolíků. Předběžné rozhovory o této možnosti již proběhly.) Zde v Dobré Vodě máme ještě jednu ekumenickou možnost. Díky historii místa, tradici i práci místního Muzea Dr. Šimona Adlera je tu příležitost k setkáním s našimi bratry Židy, slovy Pisma „potomky Abrahamovými“. Jako křesťané si uvědomujeme, jaké obrovské dědictví v naší víře a kultuře představuje Starý zákon, víme, že my s židovským národem a židovský národ s námi máme „těžko Otce“.

Vintířovskou tradici lze do budoucna rozvíjet i v oblasti umění. Výtečným dokladem novodobé inspirace kultem sv. Vintíře je na předním místě unikátní skleněné oltářní retabulum autorky Vladimíry Tesařové. Možná víte, že umělkyně právě dokončila skleněnou reliéfní plastikou sv. Vintíře v životní velikosti, která bude rovněž umístěna v kostele v Dobré Vodě. Kult a oslava sv. Vintíře inspirují k hudebním aktivitám. Máme dobře v paměti úspěšné koncertní akce v dobrovodském kostele i účinkování kvalitních pěveckých těles v rámci doprovodu liturgie. Mladá a nadaná hudební skladatelka Veronika Bartová z Prahy zkomponovala kantátu Sv. Vintíř. Skladba na své první provedení zatím čeká. Uměleckou tradici je také vintířovské divadlo. I z médií jsou dobře známa letní divadelní představení v bavorském Rinchnachu. Domácí vintířovskou divadelní tradici založil hartmanický učitel a divadelník Václav Diviš sepsáním a nastudováním původní historické hry Český Achilles aneb Břetislav a Jitka (premiéra 1995).

Šumava je místem, kam lidé odcházejí za odpočinkem, za klidem. Pro dnešního člověka mohou být inspirací právě odchody mnicha Vintíře do šumavské samoty. Slovo mnich z řeckého „monachos“ znamená osamělý, poustevník. „Pojďte někam na osamělé místo“ – řekl Ježíš učedníkům. Sám Ježíš před svým veřejným působením pobýval v osamocení 40 dnů na poušti. Pouštním světcem je Vintířův oblíbenec sv. Jan Křtitel. Vintíř právě zde u nás na Šumavě měl své místo osamocení v poušti – pustině lesní, jak to na Vintíře prozrazuje místní jméno v blízkosti Dobré Vody–Pustina–Einöde. Stručně vysvětleno: Ačkoliv je člověk tvor společen-

ský, neznamená to, že neustále musí být s jinými fyzicky přítomen, nemusí s nimi neustále mluvit a diskutovat. Abychom mohli ze sebe vydávat, musíme se alespoň na čas odebrat do samoty. Řadu duchovních hodnot nezískáme jinak než v klidu a osamocení. Chceme-li vnímat blízkého člověka, jdeme s ním na místo mimo hluk okolního světa. Také vědci i umělci potřebují pro svou práci a tvorbu klid a osamocení. Také platí: „Abychom lidi milovali, je třeba na čas od nich odejít.“ Světci, kteří odešli do samoty, našli nádheru vnitřního světa, horizonty, které jsou v našem srdci, blízkost Boha. Tu na Šumavě prožíval Vintíř v osamocení v jistě tvrdých podmínkách a s modlitbou „vita contemplativa“, aby odtud mohl vyjít do světa a žít plně „vita activa“. U Vintíře je obdivuhodné vášnivé zaujetí pro svatý život, zaujetí evangeliem i reformními proudy z Cluny, Gorze. Je překvapující, jak aktuálně Vintířův život odpovídá i současným církevním dokumentům o svatosti, např. *Lumen gentium*, dokumentu 2. vatikánského koncilu: „V různých způsobech života a povoláních uskutečňují jedinou svatost všichni lidé, kteří jsou vedeni Božím Duchem, jsou poslušni Otcova hlasu, klanějí se Bohu Otci v duchu a pravdě a následují Krista chudého, pokorného a nesoucího kříž, aby si zasloužili účast na jeho slávě. Každý má však podle vlastních darů a úkolů bez váhání postupovat cestou živé víry, která vzbuzuje naději a je činná láskou.“ Někdejší velmož Vintíř–Gunther, když rozdal svůj majetek klášterům a zvolil cestu mnišské chudoby, nemusel k Bohu volat: „Mám prázdné ruce, Pane!“ Do svého povolání mírotvorce, usmiřovatele, budovatele mostů mezi národy vložil ochotně své diplomatické i jiné zkušenosti, ale také své kontakty a vztahy k mocným tehdejšího středoevropského světa, kteří byli jeho blízkými příbuznými a přáteli. Je třeba vidět nejen Vintíře samotného, ale jeho vzory, především Krista, poněvadž i Vintířova svatost záleží ve sjednocení s Kristem. Závěrem několik slov ze světcovy legendy Život Vintíře poustevníka: „Pozdvihneme tedy myslí své k následování příkladů svatých, abychom chválíce skutky jejich, sami ctnostný život vedli, jak napomíná žalmista řka: Hledejte Pána, a živa bude duše vaše!“